

Chemiefabriek bij een woonwijk, ach...

Het chemische complex van Sachem Europe B.V. in Zaltbommel, dat er chemische producten maakt voor de elektronica-, papier- en farmaceutische industrie.

Wat doet een grote chemische fabriek vlak bij een vestingstad met 27.750 inwoners? Verontruste burgers in Zaltbommel voeren al jaren strijd tegen het complex van Sachem. Maar verplaatsen is te duur, stelt de politiek. En als het fout gaat? Door Peter de GraafFoto Raymond Rutting

PETER DE GRAAF

'Zo'n gevaarlijke chemische fabriek moet niet vlak bij een vestingstadje en een nieuwbouwwijk liggen - die hoort thuis op de Maasvlakte', vindt aardbeienteler Jan-Wim van Drunen. 'We willen niet wachten tot er iets gebeurt zoals vorig jaar bij Dupont in Dordrecht, toen er bij een gaslek bijna drieduizend kilo giftige en kankerverwekkende stof vrijkwam', aldus doktersassistente Hanneke Winterwerp.

'We komen op voor de veiligheid van de burgers van Zaltbommel, maar voelen ons soms een roepende in de woestijn', zegt Ad van Kooten, docent aan een hogeschool. 'We voelen ons platgewalst door de instanties die met allerlei niet te verifiëren en soms zelfs gemanipuleerde berekeningen van ingehuurd adviesbureaus zaken proberen te legitimeren.'

De drie bezorgde burgers, verenigd in de Stichting Veiliger Zaltbommel, voeren al jaren strijd tegen het chemische bedrijf Sachem. Dat maakt, ingeklemd tussen de spoorlijn Den Bosch-Utrecht en de

snelweg A2, met aan de andere kant een nieuwe woonwijk en het pittoreske vestingstadje aan de Waal, een scala aan chemische producten voor onder meer de elektronica-, papier- en farmaceutische industrie. Grote kans dat in het lcd-scherm van je iPhone een fijnchemisch stofje van Sachem zit.

Sachem (80 werknemers) is een van de vierhonderd zogenoemde BRZO-bedrijven in Nederland, door de overheid ook wel aangeduid als 'majeure risicobedrijven'. BRZO staat voor 'Besluit risico's zware ongevallen'.

Als je om het afgeschermd elf hectare grote terrein vol chemische installaties en opslagplaatsen heenrijdt, is de eerste gedachte: wat doet zo'n majeur risicobedrijf hier in de Bommelwaard, op een gewoon bedrijventerrein met bijvoorbeeld een herenmodewinkel (Suitsupply), een meubelzaak (Seats and Sofas) en een bouwmarkt (Formido)?

De chemische installatie in Zaltbommel is zo'n fabriek waar omwonenden zich in de loop van de tijd ongemakkelijker bij zijn gaan voelen. Door recente problemen in Dordrecht en Moerdijk, waar giftige stoffen zijn weggelekt, liggen zulke chemische fabrieken steeds meer onder een vergrootglas. De onrust neemt extra toe als de inspectiediensten op overtredingen van de veiligheidsregels stuiten, zoals twee jaar geleden ook bij Sachem gebeurde.

'Het bedrijf zit er nu eenmaal, al sinds 1970, het is een bestaande situatie', zegt wethouder Adrie Bragt van Zaltbommel. 'Toen ik als student naar het station fietste, kwam ik er al langs. Het is een oud Bommels bedrijf. 'De chemische fabriek', zo staat Sachem hier al decennia bekend.'

Sinds 1970 zijn de milieu- en

veiligheidsregels rond chemische bedrijven behoorlijk aangescherpt, zeker ook de laatste vijftien jaar. Tegenwoordig zou een risicobedrijf als dit niet meer zo dicht tegen een woongebied mogen worden gevestigd, erkent de wethouder. Zo bleek Sachem zelfs jarenlang een sta-in-de-weg te zijn voor de uitbreiding van Zaltbommel - de fabriek hield met haar 'geurcontour' de aanleg van de nieuwe woonwijk (De Waluwe) tegen.

Verplaatsing: te duur

Maar verplaatsing van de fabriek, zoals Veiliger Zaltbommel wil, vindt de wethouder geen haalbare kaart. Het is onderzocht, maar te duur: 20- tot zelfs 40 miljoen euro. 'Dat zou te veel gemeenschapsgeld kosten', aldus Bragt. 'Er is geen draagvlak om het bedrijf te verplaatsen.'

Om én de chemische fabriek te kunnen handhaven én de woonwijk te kunnen aanleggen, hebben gemeente, provincie en Sachem in 2012 een convenant gesloten om aan alle milieu- en veiligheidsregels te voldoen. 'We hebben samengewerkt aan een verantwoorde planologische inpassing', zegt Bragt. 'We hebben heel deskundig Nederland van stal gehaald, het is allemaal uit den treure onderzocht. Het is in een vat gegoten dat het prima past.'

Zo werd een schoorsteenpijp op het industrieterrein van Sachem verhoogd; er is zelfs een kans dat gemeente en provincie daaraan meebetalen, indien Sachem geen 'waterwetvergunning voor het voortzetten van de grondwateronttrekking' krijgt - daarover loopt nog een procedure. 'Die pijp moest omhoog vanwege de geuroverlast, anders konden we niet verder met die wijk', aldus Bragt. Ook kocht de gemeente een 'kwetsbaar' bedrijfspand langs de A2 - in de buurt van de fabriek

mogen alleen bedrijven zijn gevestigd met minder dan 50 werknemers. Ook zijn drie jarentachtigwoningen pal naast Sachem gesloopt, waarbij de drie partners de saneringskosten deelden.

'Pure koehandel', vindt voorzitter Van Kooten van Veiliger Zaltbommel. 'In dat omstreden convenant zijn afspraken gemaakt die leiden tot het steeds weer oprekken van vergunningen om aan de normen te voldoen. Sachem houdt de gemeente in een wurggreep en stapt voortdurend naar de rechter om ontwikkelingen tegen te houden die nadelig kunnen zijn voor het bedrijf.'

Volgens wethouder Bragt valt dat wel mee, al erkent hij dat het bij zijn aantreden in 2006 wel één van zijn prioriteiten was: 'Hoe kunnen we voorkomen dat we voortdurend voor de rechter staan?' Hij vindt dat de veiligheid door alle maatregelen inmiddels is geborgd en dat het 'planologisch verantwoord is om daar een chemische fabriek te hebben'.

Goodwill

Het bestemmingsplan is twee jaar geleden vastgesteld door de gemeenteraad. Volgens de stichting Veiliger Zaltbommel hebben veel raadsleden zich zand in de ogen laten strooien. 'Het is ook best ingewikkeld met BRZO, BEVI, risico- en geurcontouren en al die andere veiligheidsregels', zegt tuinder Van Drunen. 'Eén raadslid zei zelfs: ik snap er niks van, we vertrouwen maar op de deskundigen.'

Bovendien probeert het bedrijf al jaren goodwill te kweken in het Gelderse vestingstadje door sportverenigingen en kunstevenementen te sponsoren. 'Bij de tennisclub werden bij een toernooi zelfs flesjes water uitgedeeld met het etiket van de chemische fabriek', schampert Van Drunen. 'Ook de hockeyclub en het kunstevent Pracht in de Gracht worden door Sachem gesponsord.

Zo laten veel mensen zich inpakken.'

Nu wordt nog gewerkt aan een omgevingsvergunning voor Sachem, de nieuwe milieuvergunning, waarmee het bedrijf de komende jaren vooruit kan. Dat is een bevoegdheid van de provincie. Veiliger Zaltbommel voerde al meerdere rechtszaken. De stichting dwong een aanpassing van het bestemmingsplan af, maar kon niet voorkomen dat het plan vorig jaar onherroepelijk werd. In een andere zaak werd ze vorig jaar wel in het gelijk gesteld: de vergunning voor het gebruik van grote hoeveelheden grondwater voor industriële koeling werd door de Raad van State vernietigd. Maar het gevolg was slechts dat de procedure over moest, niet dat het bedrijf zijn productie moest stoppen.

Overtredingen

Volgens voorzitter Van Kooten is de fabriek levensgevaarlijk: 'Als dit een vuurwerkfabriek was geweest, was ze allang weggeweest.' Hij wappert met meerdere inspectierapporten uit de afgelopen jaren. In 2014 constateerde de inspecteur van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid één overtreding (categorie 2) en ook 'verbeterpunten die niet zelfstandig door Sachem zijn onderkend'. Het inspectierapport: 'Het ontbreekt Sachem aan voldoende zelfkritisch vermogen'. In 2015 vonden de SZW-inspecteurs vier overtredingen (ook categorie 2). Zo waren de risico's van ongevallen voor een reactor 'onvoldoende in beeld gebracht' en waren sommige chemische processen nog 'handbediend'. Vorig jaar constateerde de inspectie dat het bedrijf 'werkt aan een verbetering van de veiligheidscultuur': geen overtredingen, wel enkele verbeterpunten.

Volgens Van Kooten zegt dit weinig over de toekomst, zeker omdat Sachem de productie wil verhogen. Hij is ook bezorgd over de locatie

pal naast de spoorlijn Utrecht-Den Bosch, die steeds zwaarder belast wordt en met de aftakking van de Betuwelijn ook steeds meer vrachttreinen met gevaarlijke stoffen krijgt te verwerken. 'Dat is een dubbel risico', aldus Van Kooten. 'Jaren geleden werd eens een trein op het rangeerspoor naast Sachem gezet omdat ze dachten dat er een bom aan boord was. Dat is toch ongelooflijk. Je moet er toch niet aan denken dat een lekkende giffrein naast een chemische fabriek wordt geparkeerd.'

Wethouder Bragt erkent dat bij een chemische fabriek ingeklemd tussen een drukke spoorlijn en snelweg sprake is van 'een cumulatie van risico's'. Maar volgens hem is het niet uit te rekenen hoe groot de kans is dat twee rampen tegelijkertijd gebeuren. 'Eigenlijk is het gevaar van Sachem verwaarloosbaar in vergelijking met wat er op de A2 of de Waal kan gebeuren', zegt hij. 'Het is onvoorspelbaar wat er gebeurt als een tankwagen crasht op de A2.'

Toch heeft Veiliger Zaltbommel de hoop nog niet opgegeven. Het heeft eind vorig jaar zelfs een noodkreet gericht aan Pieter van Vollenhoven, voorzitter van de Stichting Maatschappij en Veiligheid. 'Burgers worden opgezadeld met grote risico's en de gemeente loopt achter zogenaamde specialistische bureaus aan die zaken trachten te legitimeren', schrijft de stichting in een brandbrief.

Sachem zegt in een reactie dat 'veiligheid altijd onze eerste prioriteit is'. Directeur Frank Groenen: 'Sachem zit al ruim 45 jaar op deze locatie. De bebouwing om ons heen is steeds dichterbij ons toegekomen. Dat is niet onze keuze, maar het is wel een realiteit waarmee we te maken hebben. We doen er alles aan om in goede samenspraak met de overheden een veilige en werkbaar situatie te realiseren.' De Sachem-directeur erkent dat de locatie beperkingen heeft: 'Als we nu opnieuw een

keuze zouden moeten maken, dan zouden we niet voor deze locatie kiezen omdat het ook onze expansie beperkt.' Maar een verhuizing is, vanwege de hoge kosten, niet aan de orde.

VERANTWOORDING

Het onderzoek naar de overtredingen van chemische bedrijven is gebaseerd op informatie van openbare rapporten zoals gepubliceerd op brzoplus.nl. Over 2015 en 2016 hebben de inspectiediensten tot nog toe 578 rapporten gepubliceerd over 372 BRZO-bedrijven, 'majeure risicobedrijven'. Daaronder vallen vooral chemische bedrijven die met grote hoeveelheden gevaarlijke stoffen werken. De 372 bedrijven hebben 907 overtredingen gepleegd. De inspectiediensten hanteren 3 categorieën met overtredingen: zwaar (categorie 1), middelzwaar (categorie 2) en licht (categorie 3).

Het onderzoek is uitgevoerd door Thijs Heijblok.

volkskrant.nl/ kijkverder: Hoe (on)veilig is de chemische fabriek in uw buurt of regio?